Humanist

31-6 7
Tweewekelijkse uitgave van
het Humanistisch Verbond
Postbus 114, Utrecht
Tel. (030) 31 81 45
1 april 1976

Ben jij ook 'n na-aper?

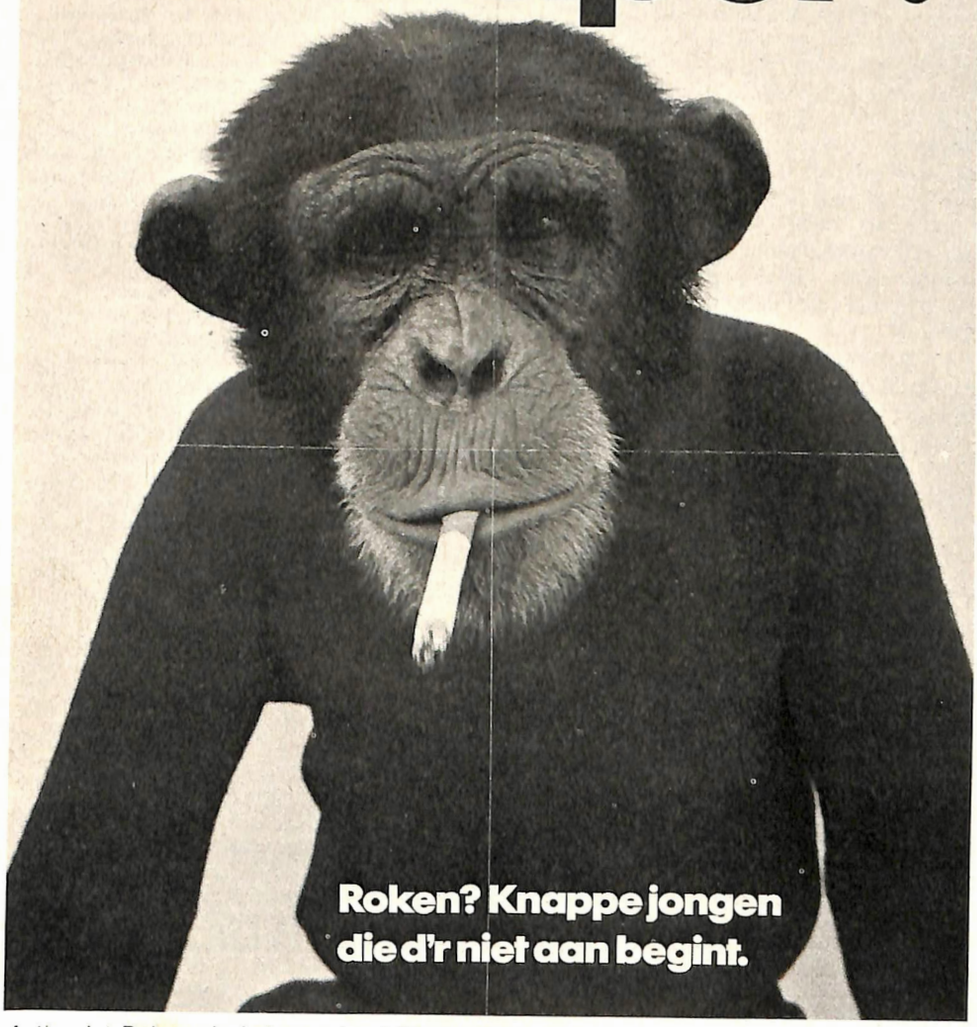

Actie niet Roken, de Lairessestraat 33, Amsterdam

In deze Humanist

- Er kwamen nogal wat reakties op het onderwerp Astrologie, dat we in Humanist van 15 december aansneden. Rudolf Smit, astrologie-beoefenaar, reageerde rustig-verontwaardigd. Na een gesprek vroegen we hem om in Humanist uit te leggen wat hij in astrologie ziet. Of u het er mee eens bent of niet, het is altijd goed om voor- èn tegenstanders te horen. En zeker op dìt gebied blijken er nogal wat vooroordelen te bestaan.
- Het presidium van het hoofdbestuur reageerde op de wets-wijziging gewetensbezwaren militaire dienst, die in de maak is. In een uitvoerige brief, gericht aan de leden van de Tweede Kamer, wordt de kritiek op de voorgestelde wijziging toegelicht.
- Nettie Klein start een rubriek Berichten uit de IHEU-commissie. Zo zult u regelmatig ook van de internationale aktiviteiten op de hoogte kunnen blijven.

Verbieden of niet?

Onlangs is bekend geworden dat een ambtelijke werkgroep-Meulblok een rapport aan de regering heeft uitgebracht, dat een algeheel reclame-verbod voor sigaretten en shag adviseert en een opdruk op de pakjes van deze rookwaren voorstelt vermeldende: roken schaadt uzelf en anderen. Ook beveelt de commissie aan om op de verpakking de schadelijke stoffen te vermelden, zoals teer, nicotine, koolmonoxyde en ammoniak.

De Volkskrant reageerde op deze berichten met een hoofdartikel, waaruit de volgende citaten: „als de overheid alles kan of moet gaan verbieden wat zaken propageert die voor de gezondheid schadelijk zijn, dan kan ze nog wel even verder" en „we moeten uitkijken dat we niet op het gebied van welzijn dezelfde weg begaan als eerder inzake zedelijkheid. Daaromheen hebben we een heel wettelijk bouwsel opgetrokken dat we nu weer aan het afbreken zijn, of gewoon negeren, omdat de overtuiging baan brak dat veel zaken voor de eigen verantwoordelijkheid van de mensen moeten blijven".

Die laatste zinsnede zet aan het denken: hoe ver gaat de verantwoordelijkheid van de overheid voor de gezondheid van de mens? 't Gaat dan niet alleen meer over roken, maar ook om de al bestaande maatregelen als het verplichte dragen van autogordel en valhelm.

Waar ligt de grens tussen eigen verantwoordelijkheid en bescherming door de overheid? Je zou kunnen zeggen: ieder heeft „het recht" zichzelf te vergiftigen met roken, alcohol of hard-drugs of zich te pletter te rijden op een bromfiets of in een auto. Dat is zijn eigen verantwoordelijkheid, zolang er tenminste geen andere slachtoffers mee gemoeid zijn.

't Is een grens, maar wel een heel vage. Neem roken. Er is aangetoond dat meer dan 75% van tabaksrook in de omgevingslucht komt, dus onvrijwillig wordt ingeademd. En verkeersslachtoffers? Bij langdurige behandeling of invaliditeit komen deze voor een groot deel „voor rekening" van de gemeenschap.

De grenzen zijn moeilijk te stellen, maar het lijkt mij toe, dat de bemoeienis van de overheid zich vooral moet bewegen op het vlak van voorlichting (preventief) en gedegen onderzoek naar oorzaken van het kwaad. In dit geval bijvoorbeeld hoe het komt dàt zoveel mensen gaan roken.

Wel overwogen moeten worden de gevallen, waar de mens zelf niet meer in staat geacht kan worden verantwoordelijkheid te dragen. Bijvoorbeeld als het gaat om machten, waar hij als individu niets meer tegen kan inbrengen. Milieu-vervuiling is daarvan in sommige opzichten een voorbeeld. Dan is het gerechtvaardigd dat de overheid verbiedt, óók aan individuen.

Maar tegen reclame moet een verantwoordelijk, goed voorgelicht mens toch wel opgewassen zijn. (En niet-rokers kunnen zich verweren tegen rokers.) En als dit niet het geval is, moet de overheid (en niet alleen zij) dáár beginnen. Niet met verbieden, hoe nobel dat ook lijkt.

j.m.

Berichten uit de IHEU-commissie

In het jubileumnummer van de vorige maand schreef Ernst van Brakel hoe nauw Nederlandse humanisten betrokken zijn geweest bij de oprichting van de **International Humanist and Ethical Union,** en dat het nog steeds Nederlanders zijn die de zaak draaiende houden. Daar hoort hij in de eerste plaats zelf bij als directeur van het IHEU-secretariaat, geassisteerd door zijn vrouw Ank. Verder is er een aantal vrijwilligers (gemiddeld acht) dat maandelijks bijeenkomt en officeel het „Organizing Committee" heet.

Wat doet dit clubje nu precies? Door de jaren heen zijn er in de Humanist zo nu en dan wel berichten over IHEU-activiteiten verschenen, vooral als er congressen waren. Maar over wat er daar tussendoor gebeurt, over de minder spectaculaire bezigheden zoals de enorme correspondentie die door het secretariaat wordt gevoerd, is weinig gerapporteerd. Vandaar dat de meeste leden van het Humanistisch Verbond — die waarschijnlijk niet eens beseffen dat zij automatisch ook lid zijn van de IHEU — zich niet betrokken voelen bij de internationale humanistische beweging. Daar hoop ik nu enige verandering in te brengen door hier geregeld wat te vertellen over de vergaderingen van het Organizing Committee, waar ik zelf toe behoor, en dat ik verder voor het gemak de IHEU-commissie zal noemen.
Let wel: iedereen kan ook individueel lid van de IHEU worden. Bij een volgende gelegenheid zal Van Brakel daar nog eens alle gegevens over verschaffen. Ik volsta nu met te zeggen dat individueel lidmaatschap een abonnement op het driemaandelijks tijdschrift **International Humanism** inhoudt en dat wij met grote vreugde contributies innen; mede door de hoge inflatie in het buitenland zitten we erg in geldnood.
Dan nog iets: ik kan natuurlijk onmogelijk volledig zijn, maar ik zal wel telkens zo nodig enige achtergrondinformatie geven. Wie meer wil weten, kan inlichtingen krijgen bij het IHEU-secretariaat, Oudegracht 152, Utrecht, tel. 030 - 31 21 55.

Op onze laatste vergadering hebben we het uitvoerig gehad over de onderwerpen die aan de orde moeten komen bij de **board meeting,** de jaarlijkse bijeenkomst van vertegenwoordigers van de voornaamste aangesloten organisaties uit Noord-Amerika, België, Duitsland, Engeland, Frankrijk, India, Nederland en misschien ook uit Noorwegen. Het is de bedoeling om in Engeland te vergaderen deze zomer.
Een van de belangrijkste agendapunten zal zijn: het congres van 1978. Over een voorstel om als algemeen thema te nemen „Humanisme en Participatie" is al gecorrespondeerd door het driemanschap van IHEU-voorzitters: Piet Thoenes, Mihailo Markovic (Joegoslavia, momenteel in Washington, U.S.A.) en Howard Radest (U.S.A.) IHEU-commissieleden hebben suggesties gedaan voor subthema's en Thoenes zal een en ander uitwerken. Het resultaat wordt dan straks aan de Board voorgelegd. Een ander punt ter discussie — waar heus wel vaker over gedacht en gepraat is — zijn de kriteria tot steunverlening van protestacties. Net als kort geleden in het Hoofdbestuur werd bij ons het stuk van Roethof over politieke uitspraken genoemd, waarvan mogelijk een aangepaste versie voor de Board zal worden gemaakt. Directe aanleiding was o.a. het verzoek van de bij de IHEU aangesloten Indian Radical Humanist Association om enige resoluties te steunen die op een recente conferentie van deze Association waren aangenomen. De resoluties bevatten protesten tegen bepaalde gevolgen van de noodtoestand in India, zoals de perscensuur. Inmiddels heeft een van onze Indiase Board-leden, Abe Solomon, een conceptbrief aan Indira Ghandi opgesteld, waarin de IHEU aandringt op het herstel van fundamentele rechten en vrijheden. Dit concept is aan de ledenorganisaties toegezonden voor commentaar; eind maart gaat de brief, al of niet gewijzigd, naar Mevrouw Ghandi.
Een verzoek om adhesie waaraan wij niet meewerken, kwam van CANE (Campaign Against Negative Education) een soort eenmansbedrijfje dat ons wil laten optreden tegen de lijfstraffen op Engelse scholen. Als onze Engelse leden of een of ander gezaghebbend orgaan in Engeland onze steun zou vragen voor een dergelijke actie, ligt de zaak heel anders en dan gaan we er misschien wel op in.

Op zo'n jaarlijkse board meeting, die een paar dagen duurt, wordt vaak erg veel tijd besteed aan organisatorische en financiële kwesties. De vorige keer is afgesproken dat wij ruim tijd — minstens een hele middag — zullen reserveren voor principiële, beschouwlijke discussies. De IHEU-commissie denkt aan onderwerpen als „gijzelingen", zo mogelijk aan de hand van de Nota van het Hoofdbestuur, als „de pauselijke uitspraak over seksualiteit" en, op voorstel van Radest, „het zionisme".

Tot slot nog iets dat ik eigenlijk beter in het begin had kunnen vertellen om de IHEU-commissie meteen wat meer kleur en relief te geven; iedereen heeft namelijk zijn eigen „specialisatie": financiën, dialogen (bijvoorbeeld met Marxisten), congressen etc. We hebben ons weer eens verdiept in de vraag hoe wij, met onze beperkte mogelijkheden, het meest efficiënt te werk kunnen gaan. Onze rollen of functies kunnen op diverse manieren worden ingedeeld: geografisch (A. concentreert zich op Afrika, B. op Azië), naar onderwerp (geestelijke verzorging, onderwijs) of naar werkvorm (organisatie conferenties, publiciteit). Van Brakel en twee commissieleden zullen daarover iets op papier zetten; misschien kan ik daar de volgende keer over berichten.

Nettie Klein

De vazen

Hoe de vader van onze buurman Arie precies aan de twee grote Chinese vazen, die bij hem op de schoorsteen stonden, gekomen was, is een beetje verward verhaal. Iemand was hem, geloof ik, geld schuldig geweest voor 't een of ander en had betaald met die vazen, die hij op zijn beurt ook als vergoeding gekregen had.
De oude Arie hield van die vazen. Ze waren hem dierbaarder dan zijn vrouw, want die was bij hem weggelopen en al zeurde ze z'n kop gek. Ze kreeg ze niet.
Met de oude Arie ging het niet goed. Hij had een afschuwelijke slepende ziekte, maar niemand wist welke, want hij hield zorgvuldig de dokter buiten z'n huisdeur. Op het laatst vervuilde hij, het huis werd één grote puinhoop en het eten, dat jonge Arie en zijn vrouw hem brachten iedere dag, ging onaangeroerd de koelkast in. Op een dag zei hij tegen zijn zoon: „Neem jij die vazen maar mee. Jullie gun ik ze en ik sta niet voor mezelf in." Dat was verstandig, want soms had hij heel wilde buien, waarbij de bierflesjes in 't rond vlogen en als hij die vazen raakte, was het te laat. Zo verhuisden de vazen naar een kast bij jonge Arie thuis, waar ze bovenop te pronk werden gezet en waar ze soms vervaarlijk stonden te wiebelen, als de kat op de kast sprong, om buiten bereik te zijn van de drie bouviers.
Toen de oude Arie gestorven was, ontbrandde er een korte familiestrijd om de vazen, maar jonge Arie had ze eerlijk gekregen en daar viel niet aan te tornen.
„Wat hebben jullie daar mooie vazen", zei een jongeman, die eens op bezoek was. „Weet je, dat die heel kostbaar zijn?" Nee, dat wisten ze niet, maar de jongeman had er verstand van, want hij kwam veel op veilingen. „Hoeveel zijn ze dan wel waard?", vroegen de trotse bezitters een beetje lacherig. „Nou," zei de kunstkenner, „toch zeker zo'n negentienduizend gulden de twee." Hij noemde nog de naam van de periode, waarin ze gemaakt waren, maar de zenuwen hadden de eigenaars al naar de keel gegrepen. 's Avonds om half elf werd de verzekeringsagent nog opgebeld. Ze moesten getaxeerd worden. En dan die kat, die steeds op de kast sprong. Stel je voor, er brak er eentje. Ik zet ze toch niet weg," sprak Arie beslist. „Wat heb ik er dan aan, als ik ze in een kast opberg. Ik vind ze mooi, ik wil ze zien." En hij overwoog om er een soort vitrine voor te maken. „Verkopen jullie ze niet?" vroeg ik, want ze hadden berekend, dat de verzekering zeker tweehonderd gulden per jaar zou gaan kosten en dat is een heel bedrag voor mensen, die 't toch al niet breed hebben. Als ze ze verkochten, waren ze in één klap uit de zorgen. Maar dat wilden ze niet. De vazen waren van opa Arie geweest en later gingen ze naar zijn kleinkinderen. Zo zou hij 't gewild hebben. Zo zou het gaan.
Met de kostbaarheden zorgvuldig in badlakens gewikkeld, togen jonge Arie en zijn vrouw de volgende ochtend naar een taxateur. Ze durfden er nauwelijks mee over straat. Als ze maar geen aanrijding kregen.
De taxateur bekeek de inhoud van de badlakens. Hij was gauw klaar. „Vierhonderd gulden per stuk, hoogstens," was het vernietigende vonnis. Arie en z'n vrouw slaakten een diepe zucht van opluchting. Ze waren éven heel erg rijk geweest, maar nu viel er een grote zorg van hen af. De vazen staan allang weer bovenop de kast. Als de kat er behendig tussenspringt, wiebelen ze, maar niemand let erop, want het is heerlijk rustig om geen fortuinen in je huis te hebben.

Ans Spigt

Hum. Verbond komt op voor gewetensbezwaarden

De minister van defensie heeft aan de Tweede Kamer aangeboden een nader gewijzigd ontwerp van wat gewetensbezwaren militaire dienst, waarin de grond voor erkenning van gewetensbezwaren tegen militaire dienst is verruimd.
De bestaande wet schiet schromelijk tekort. In de afgelopen jaren moesten bepaalde gewetensbezwaarden worden afgewezen. Dat heeft in sommige gevallen geleid tot het opleggen van zware gevangenisstraffen. Menige gewetensbezwaarde wist de dans te ontspringen door zijn gewetensbezwaren aan de wet aan te passen.
Het Humanistisch Verbond neemt al sinds jaren het standpunt in dat alle onoverkomelijke bezwaren tegen de hoofdfunktie van de krijgsmacht (gewelddadig verweer in welke vorm ook) dienen te worden erkend. Het nu uitgebrachte gewijzigde ontwerp draagt een viertal erkenningsgronden aan, die ongetwijfeld een verruiming betekenen. Niettemin moet worden gekonkludeerd, dat daarmede niet aan alle te onderscheiden serieuze gewetensbezwaren kan worden tegemoetgekomen. Door het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond is inmiddels op het wetsvoorstel kritiek geleverd. Deze kritiek is per brief bekend gemaakt aan de leden van de Tweede Kamer. De inhoud van die brief

door C. Uittenbogaard

treft u hierbij aan. Voor een goed begrip daarvan volgt in het kort eerst enige informatie over de inhoud van het wetsvoorstel.
De nieuwe erkenningsgronden worden geformuleerd in artikel 2. Dat artikel luidt als volgt.
Ernstige gewetensbezwaren in de zin van deze wet zijn de onoverkomelijke gewetensbezwaren tegen het vervullen van militaire dienst in de Nederlandse krijgsmacht van hem, die ervan overtuigd is:
a. dat het gebruik van wapens, ongeacht door welke krijgsmacht en tot welk doel, onaanvaardbaar is: dan wel
o. dat het gebruik van een bepaald wapen waarover de krijgsmacht van één der lidstaten van een militair bondgenootschap waarvan Nederland deel uitmaakt beschikt, ongeacht door welke krijgsmacht en tot welk doel, onaanvaardbaar is: dan wel
c. dat een bepaald gebruik dat van een wapen wordt gemaakt door de krijgsmacht van een staat als onder b. bedoeld, ongeacht door welke krijgsmacht en tot welk doel, onaanvaardbaar is; dan wel
d. dat het militair geweld, waarvoor een staat als onder b. bedoeld zijn krijgsmacht gebruikt, in strijd met beginselen van internationaal recht en daarom onaanvaardbaar is.
Voorts bevat het wetsvoorstel een nieuwe erkenningsprocedure, die erop neerkomt dat het merendeel van de gewetensbezwaarden voortaan niet meer voor de zware Commissie van drie in Den Haag behoeft te verschijnen. In plaats daarvan komt een gedelegeerde, die regionaal gevestigd zal zijn. Daarbij zal de schriftelijke uiteenzetting van de bezwaren niet meer nodig zijn. Volstaan zal worden met een persoonlijk gesprek tussen bezwaarde en gedelegeerde. Wel zal de laatste in geval van twijfel de beoordeling overdragen aan de commissie-oude-stijl. Bezwaarden die reeds in militaire dienst zijn dienen wel voor de Haagse commissie te verschijnen.
In het wetsvoorstel is de mogelijkheid ingebouwd, om in geval van oorlog, of als de tewerkstelling van gewetensbezwaarden moeilijk valt, of als er te weinig dienstplichtigen over zouden blijven, van de vereenvoudigde toetsing over te schakelen naar de zwaardere toetsing oude stijl.
Het bovenstaande moge genoeg zijn om de gedachtengang in de brief te kunnen volgen.

Brief hoofdbestuur aan de Tweede Kamer

(vervolg)

3 A. Het onder a. in artikel 2 gestelde kriterium wil tegemoet komen aan hen die het optreden van de krijgsmacht in alle vormen zedelijk verwerpelijk achten.
Terloops wijzen wij er op, dat hiervoor de woorden „het gebruik van wapens" strikt genomen een te beperkte aanduiding vormen van de strekking van bedoelde bezwaren. Meer daarmee in overeenstemming zou zijn, te spreken van „het aanwenden van militair geweld" of woorden van gelijke betekenis.
Waar het ons meer om gaat is het volgende. In de Toelichting wordt gezegd, dat het gewetensbezwaar een algemene strekking behoort te hebben; daartoe zijn de woorden „ongeacht door welke krijgsmacht en tot welk doel" toegevoegd.
Welnu, door deze eis ongelimiteerd te stellen blijkt in de eerste plaats de ruimte te ontbreken voor degene, die wel onoverkomelijke bezwaren koestert tegen elk of enig optreden van de Nederlandse krijgsmacht (in bondgenootschappelijk verband), maar die in geweten niet afwijzend blijkt te staan tegenover enig bovenpartijdig militair optreden in het kader van de Verenigde Naties. Dit type bezwaar vertolkt naar onze mening een zedelijk genuanceerd standpunt, dat in beginsel wel voor erkenning in aanmerking behoort te komen.
Volledigheidshalve voegen wij hieraan toe, dat dit genuanceerde type niet thuis zou horen bij het onder d. gestelde kriterium, omdat, zoals ook uit de Toelichting duidelijk blijkt, het daarbij gaat om bezwaren tegen een bepaald doel dat met het gebruik van een bondgenootschappelijke krijgsmacht wordt nagestreefd (pagina 7 van de Toelichting).
In de tweede plaats wordt de bedoelde algemene strekking van het gewetensbezwaar onder a. aldus uitgelegd, dat ook het optreden van zogenaamde irreguliere krijgsmachten daaronder moet worden begrepen. Tot deze irreguliere krijgsmachten worden ook met name gerekend opstandelingenlegers in een burgeroorlog.
Deze uitleg impliceert, dat de in de laatste jaren toegenomen kategorie van gewetensbezwaarden, die bij overigens algehele principiële afwijzing van militair geweld blijk geven van een aarzelend standpunt over de vraag naar de zedelijke toelaatbaarheid van gewelddadig verweer van onderop in geval van onderdrukking en terreur in niet-democratisch geregeerde landen, niet zal kunnen worden erkend.
Voor een juiste beoordeling van deze kategorie bezwaarden is van belang, dat de bedoelde aarzeling in standpuntbepaling zeker te maken heeft met de sterk toegenomen stroom van informatie en meningsvorming rond de vraag naar de rol van het geweld in dergelijke uitzonderlijke levensomstandigheden. In tamelijk brede kring valt tegenwoordig vrij resoluut te vernemen, dat zulke omstandigheden zonder geweld van onderop niet zouden kunnen worden verbeterd.
Daarover tot een afgewogen eigen oordeel te komen is moeilijk. Een belemmering daartoe wordt zeker gevormd door de omstandigheid, dat het vraagstuk slaat op buiten het eigen geestelijk-kulturele blikveld gelegen levenssituaties. Onze indruk is, dat sommige gewetensbezwaarden dienaangaande grote aarzeling blijven koesteren, maar toch deze uitzondering als iets vreemds in het geheel van hun diep gewortelde overtuiging tegen elk oorlogsgeweld aanvaarden.
Tegen deze achtergrond vinden wij het in redelijkheid te ver gaan, dat de onbeperkte eis tot algemene strekking van het gewetensbezwaar de mogelijkheid afsnijdt voor erkenning van deze groep serieuze bezwaarden.
B. In de achterliggende jaren is veel te doen geweest over de vraag, of en in hoeverre ook onoverkomelijke gewetensbezwaren voortkomend uit een politieke overtuiging zouden moeten worden erkend. Voor velen was het juist déze groep bezwaarden, die aanspoorde tot verruiming van de erkenningsgrond. Dat daarbij soms weinig heldere voorstellingen van „politieke bezwaren" warrige discussies konden opleveren, doet niet af aan het feit, dat ook blijkbaar in regeringskring is ingezien, dat het hier ging om diverse ernstige gewetensbezwaarden, waarmede bij wetswijziging op gepaste wijze rekening zou moeten worden gehouden. Tussentijdse berichten tijdens de „broedperiode" van het voorliggende gewijzigde ontwerp gaven eveneens de indruk, dat naar een bevredigende oplossing voor deze gemêleerde groep werd gezocht.
De uitkomst, gevat onder kriterium d. van artikel 2, stelt dan wel teleur. Het staat vast, dat niet alle onoverkomelijke gewetensbezwaren voortdurend uit een politieke overtuiging, kunnen worden teruggevoerd op het onverenigbaar achten van een bepaald oorlogsdoel met beginselen van internationaal recht. De juridisch gekompliceerde aard van dit kriterium, waarvan ook de Toelichting al getuigt, zal slechts weinigen in staat stellen met vaste greep zich op deze erkenningsgrond te beroepen. Het moet als een belangrijke lacune in het ontwerp worden aangemerkt, dat andere gronden waarop konkrete oorlogsdoelen in geweten zouden kunnen worden verworpen geheel buiten de wet gesloten zijn.
4. Het voorgaande moge genoegzaam aantonen, hoe groot de moeilijkheden zijn, die zich voordoen, wanneer met een verruimde specifikatie van erkenningsgronden de beoogde ruimte voor vrijstelling wegens onoverkomelijke gewetensbezwaren wordt nagestreefd.
Daartegenover stellen wij, dat een werkelijke oplossing kan worden bereikt met een tekst, die juist datgene aangeeft, wat geheel in de bedoeling ligt en als zodanig in overeenstemming is met wat de grondwet voorschrijft. Konkreet uitgedrukt zou een zodanige tekst niet meer en niet minder moeten inhouden, dan dat vrijstelling van militaire dienst kan worden verleend aan hem die blijk geeft van onoverkomelijke gewetensbezwaren tegen elke of enige vorm van optreden van de Nederlandse krijgsmacht in of buiten bondgenootschappelijk verband.
Een dergelijke algemene en toch exakte tekst zou ook alle in het huidige ontwerp aangedragen erkenningsgronden omsluiten, omdat onder de term „optreden" tevens het

● vervolg op pag. 6

ASTROLOGIE

(weerwoord van een

Mij is gevraagd om in zeer beknopt bestek enige zinnige dingen te zeggen over astrologie. Eigenlijk is dat onmogelijk: astrologie is namelijk zo'n overweldigend veelomvattend gegeven; het is een zeer complexe Leer.
Als men meer wil weten zal men in de geschikte literatuur moeten duiken.
Eerst iets over het anti-astrologienummer. Dat soort kritiek zijn wij, astrologie-beoefenaars, zo langzamerhand wel gewend. Welnu, mijn persoonlijke ervaring is dat wetenschappers die fulmineren tegen de astrologie er gewoonlijk niet meer van afweten dat de gemiddelde huisvrouw die de wekelijkse „horoscoop" in haar damesblad uitpluist.
Het merkwaardige feit doet zich voor dat wetenschappers zich bijzonder onwetenschappelijk gaan gedragen met het begrip astrologie. De indruk bestaat dat deze heren de werkelijke wetenschappe-

lijke onderzoekingen naar de aard van dit metier niet eens kennen, laat staan de positieve resultaten. Vaak ook worden deze resultaten gewoon genegeerd of afgedaan met de kreet: „de correlaties zijn significant, maar toch geloof ik er geen barst van". Ik moet dan altijd denken aan het soort mensen dat stijf volhoudt dat de reizen naar de maan gewoon TV-shows waren.
Enfin, laat ik in een vraag- en antwoordspelletje trachten duidelijk te maken wat die hele astrologie nu eigenlijk inhoudt:
Vr.: Wat is astrologie nu eigenlijk? Antwoord: In elk geval niet de rubrieken in dames- en andere weekbladen, net zo min de inhoud van sommige boekjes.
Wat daar wordt geschreven heeft hoegenaamd niets met astrologie te maken. Het enige wat men heeft geleend zijn de namen van de Tekens — Let wel: Tekens, niét „Sterrebeelden", astronomisch onderlegden kennen het verschil — voor het overige is het je reinste volksverlakkerij, waar miljoenen overigens

met graagte instinken, maar waaraan „geleerden" hun waardering voor hetprincipe afmeten. Serieuze astrologen zijn deze rubrieken een gruwel, omdat vooral daardoor hun vak in een volkomen verkeerd licht wordt gezet.
Vr.: Wat is dan serieuze astrologie? Antwoord: een aangelegenheid waar jaren van zorgvuldige studie en oefening mee gemoeid zijn — je hebt minstens vijf jaren nodig om een beetje tot nivo te komen. In het algemeen gezegd bestudeert de serieuze astrologie het verband tussen het leven op aarde en de verschijnselen in de nabije kosmos. Zo heeft men vastgesteld, in de loop van de ca. 5000 jaren dat de astrologie oud is, dat er een zeker verband bestaat tussen het karakter van een mens enerzijds en de stand van de Zon, Maan en Planeten op het moment van geboorte an-

derzijds. **Vr.: Als de astrologie in principe juist zou zijn, is het dan niet juister om uit te gaan van het conceptiemoment?** Antwoord: Alle astrologen zouden liever met het conceptiemoment willen werken, maar dat is met geen mogelijkheid te bepalen. Het is echter gebleken dat het geboortemoment basisgegevens verschaft waar men met voldoende zekerheid van uit kan gaan. **Vr.: Maar hoe werkt het dan?** Antwoord: Hoe het komt, weten we nog steeds niet, al bestaan er sinds enkele jaren wel vermoedens die door allerlei fysische ontdekkingen lijken te worden bevestigd. Maar hoe het ook zij, sinds duizenden jaren is die „werking" vastgesteld. We stellen ons daar pragmatisch tegenover op: we weten niet hóe het werkt, we weten slechts dàt het werkt — en daar werken we mee . . . **Vr.: je hebt het steeds over wij. Wie zijn dat, kortom, wie en wat zijn astrologen?** Antwoord: je moet een onderscheid maken tussen serieuze of bonafide astrologen enerzijds en anderzijds het type van de gevaarlijke charlatans, alsook het type van de minder gevaarlijke, zweverige, lichtgelovige dweper die in wezen geen snars begrijpt van waar hij over praat. Die twee typen

zijn het, die naast de flut-astrologie in de damesbladen, de eigenlijke astrologie zo'n slechte naam bezorgen. We zouden willen dat ons vak wettelijk beschermd was!
Onder de serieuze astrologie-beoefenaren daarentegen vinden we zelfs talloze intellectuelen waaronder vele akademici. Uit mijn eigen kring van astrologische vrienden en kennissen ken ik een psycholoog-statisticus, een geograaf, een gepromoveerd fysicus, onlangs heeft zelfs een jonge astronoom interesse opgevat.
Vr.: Hoe kan dat nu? Die mensen zouden toch beter moeten weten? Antwoord: Ze weten inderdaad beter. Zij tonen zich de ware wetenschappers. In plaats van bij voorbaat iets af te wijzen, zijn ze het namelijk zelf gaan proberen. En ze kwamen onveranderlijk tot de conclusie dat er in de astrologie als Leer en in de Horoscopie, zijnde de praktische toepassing van die Leer, veel waarheid schuilgaat. Ikzelf ben ook zo begonnen. Al vanaf mijn twaalfde jaar ben ik amateur-astronoom en als zodanig moest ik niets van die astrologie hebben — tot ik het een keer ging proberen . . .
Vr.: Maar waaruit leiden jullie dan af dat er waarheid in schuilt? Antwoord: Zoals ik al zei, door het zelf te doen. We gingen dus horoscopen trekken, en met behulp van reeds lang bestaande handboeken deze horoscopen interpreteren. Om dan vast te stellen dat reeds via deze eigenlijk ruwe, want eerste poging tot interpretatie, een verrassend korrekt karakterbeeld van de betrokken persoon kan worden opgebouwd. Dat is dan meestal voldoende om bestaand skeptisme te doen omslaan in razende nieuwsgierigheid, waarna wordt doorgegaan op het eenmaal ingeslagen pad. Ze komen dan in kontakt met allerlei literatuur waarin verslag wordt gedaan van diverse wetenschappelijke onderzoekingen die enerzijds astrologische premissen hebben bewezen, of tenminste sterke aanwijzingen bieden; en anderzijds onderzoeken van geheel andere aard waarvan de uitslag een merkwaardig verband toont met de aloude astrologische

opvattingen. Ik denk aan het werk van Prof. Piccardi, Prof. Brown en andere mensen die invloeden vanuit de nabije kosmos van fysische aard hebben aangetoond. **Vr.: De geleerden van het bewuste artikel in The Humanist zeggen juist dat astrologie geen enkele fysische basis heeft.** Antwoord: Dat is (nog wel) juist. Het zou me echter niets verwonderen als astrologie in de toekomst zo'n basis krijgt. Vroeger had het verschijnsel elektriciteit ook geen wetenschappelijke basis, maar elektriciteit bestond wèl! Tegenwoordig is er genoeg materiaal waarmee een wetenschappelijk fundament van de astrologie kan worden opgebouwd — er kan althans een begin mee worden gemaakt. Maar kritikasters kennen dit materiaal niet, of ze negeren het bewust, redeneren het weg. Een fraai voorbeeld levert meneer Lawrence E. Jerome, als hij meent de vloer te moeten aanvegen met de Fransman Michel Gauquelin.
Vr.: Wie is Gauquelin en wat heeft hij volgens Jerome verkeerd gedaan? Ant-

woord: Over het werk van Gauquelin en over de persoon zelf zijn boekdelen te vullen, wat hij zelf trouwens al heeft gedaan. Maar 1-ste: Gauquelin is psycholoog-statisticus, afgestudeerd aan de Sorbonne; 2-de, er is nauwelijks een groter astrologiehater denkbaar dat Gauquelin. Hier begaat Jerome al een fout door G. astroloog te noemen.
Niettemin heeft G. de astrologie een grandioze dienst bewezen. Aan het begin van de jaren vijftig stelde G. zich tot doel langs de weg van de statistieken te gaan bewijzen dat die hele astrologie maar grote onzin was. Daartoe heeft hij in de loop van zo'n 20 jaar zoiets van 40.000 horoscopen getrokken (ga er eens even aanstaan) en hij heeft deze getest op allerlei objectieve feiten. Bij zijn eerste en belangrijkste onderzoek ging hij uit van één belangrijke astrologische

IS GEEN ONZIN

astrologiebeoefenaar)

astrologiebeoefenaar Rudolf Smit

premisse. De oude Leer zegt namelijk dat bij vooraanstaande beoefenaren van bepaalde beroepen in de horoscopen van deze mensen vaak een planeet is te vinden op één van de zogenaamde Hoekpunten.
Astronomisch gezien zijn dat het Rijzend Punt (= de Oostelijke Horizon), het Culminatiepunt (= het punt waar bijvoorbeeld midden op de dag de Zon het hoogst staat), het Dalend Punt (= de Westelijke Horizon) en tenslotte het punt van onder-culminatie (wat dus „onder" de horizon ligt, in het Noorden). Welnu, reeds bij zijn eerste onderzoek in Frankrijk, waarvoor hij ca. 5000 geboortegegevens had verzameld van vooraanstaande wetenschappers, medici, militairen, schrijvers enz., ontdekte G. tot zijn niet geringe verbazing dat deze astrologische premisse statistisch werd aangetoond! Om zijn materiaal uit te breiden trok hij door half Europa en verzamelde zo'n 20.000 extra geboortegegevens, alle van vooraanstaande lieden in een of ander beroep. Zo verkreeg hij vier extra testgroepen. De resultaten waren opzienbarend. En-

kele voorbeelden: Bij belangrijke militairen stonden de planten Mars en/of Jupiter veel vaker dan het te verwachten gemiddelde op de genoemde punten. De kansfactoren waren respectievelijk 1: 1.000.000 en 1: 5.000.000! Evenzo werd met een veel groter frekwentie dan normaal de planeet Saturnus gevonden op de hoekpunten in de horoscopen van vooraanstaande geleerden: een kansfactor van 1: 500.000! Dit is maar één greep, echter in vrijwel alle gevallen werd een oud astrologisch principe bevestigd.
Ik moet nu even met nadruk vaststellen dat Gauquelin alleen heeft gelet op de posities van de planten t.o.v. horizon en plaatselijke meridiaan. Maar wat zegt Jerome nu? G. heeft een onderzoek gedaan naar het verband tussen de **„maand"** van geboorte en iemands beroep. Waarmee bewezen is dat Jerome slechts de klok heeft horen luiden. Belangrijker bovendien is dat het werk van G. door uiterst skeptische hoogleraren in de statistiek, Prof. Jean Porte en Prof. Tournier, geheel correct is bevonden.
Vr.: Dat is dan één onderzoek, zijn er nog meer gedaan? Antwoord: Heel veel meer, waarvan enkele zeer belangrijk. Ik denk bijvoorbeeld aan het veelzeggende onderzoek van Dr. Vernon Clark dat door de akademische wereld werd doodgezwegen. Heel belangrijk is het werk van Professor Hans Bender, van de universiteit van Freiburg. Hij doet het op de m.i. enig juiste wijze, omdat

er met de volledige set van horoscoopgegevens mag worden gewerkt: hij neemt een proefpersoon, en laat deze door een team van hooggekwalificeerde psychologen psychodiagnostisch onderzoeken. Ze krijgen daar ruim de tijd voor, praten uren, soms dagen met de betreffende heer of dame, maken daarvan hun rapporten op en deze worden

weggesloten in de safe van Benders Instituut. Vervolgens worden de geboortegegevens van de betrokken personen (slechts: geslacht, geboortetijd, -dag en -plaats) ter beschikking gesteld aan astrologen die aan deze proef deelnemen. Zo'n astroloog weet dus niets van de proefpersoon af, kent de rapporten van de psychologen niet, enz. Zoek het dan maar uit: dat is een zogenaamde blinde duiding.
Welnu, in zijn boek „Verborgen Realiteit" klaagt professor Bender er over dat hij maar niet begrijpt hoe het komt dat keer op keer, ervaren astrologen, slechts aan de hand van de geboortegegevens psychologische rapporten weten op te stellen die in kwaliteit die van de psychologen evenaren, zoniet overtreffen! Dan nog zijn er de ongelovige, of eigenlijk onwillige Thomassen, die volhouden dat hier bedrog in het spel is, of helder-

ziendheid. Wat die zogenaamde helderheid betreft, daarvan is geen sprake want geef een astroloog de verkeerde geboortegegevens en hij maakt er een potje van. Dr. Vernon Clark heeft een dergelijk onderzoek gepleegd en statistisch verwerkt. Bender is er al jaren mee aan de gang en heeft het nog niet afgesloten, maar de tot nu toe verkregen resultaten zijn positief. **Vr.: In astrologie zit dus een kern van waarheid?** Antwoord: beslist, maar buiten die kern om blijven er nog zeer vele knellende kwesties en vraagtekens. **Vr.: Die voorspellerij bij voorbeeld . . .?!**
Antwoord: Een heet hangijzer, inderdaad één kwestie ook waaraan onwetenden de hele astrologie plegen te veroordelen. Maar terzake: in de astrologie zou je er van uit kunnen gaan dat er eigenlijk wordt gewerkt met ritmen. Een eigenschap van ritmen is dat er periodiciteit in zit, het herhaalt zich dus. Aan de hand van zo'n periodiciteit zou men prognoses kunnen opstellen, juister gezegd tendenzen of mogelijkheden voor de toekomst. Met nadruk zeg ik: ook niet meer dan dat! Hoe ook: een bedreven astroloog is tot op zekere hoogte in staat uitspraken te doen over mogelijke toekomstige ontwikkelingen. **Vr.: Is dus, naar astrologisch inzicht, de toekomst niet onontkoombaar?**
Antwoord: een serieus astroloog die zijn metier begrepen heeft, zal nooit zeggen dat de toekomst onontkoombaar is. Hij legt de nadruk op de mogelijkheid dat elk mens „boven" zijn horoscoop kan uitstijgen", wat gewoon zeggen wil dat elk mens geacht wordt in zekere mate zijn eigen lot te sturen. Een goed astroloog voorspelt daarom ook niet in letterlijke zin. Doet hij dat wel, dan maakt hij zich schuldig aan in ethisch opzicht malafide praktijken, omdat hij de personen in kwestie de persoonlijke verantwoordelijkheid voor doen en laten ontneemt. Wat bij voorbeeld gebeurt op de TROS-radio, op donderdagmiddag is ronduit schandalig: mensen met wie deze „astroloog" in het geheel niet bekend is vragen hem belangrijk advies inzake levensvragen en zij laten hun lot afhangen van zijn uitspraken. Dit is uiterst laakbaar. Bonafide astrologen houden zich hier verre van. Nogmaals: zij zeggen tegen hun cliënten: u hebt het lot in eigen hand. Zij kunnen hooguit toekomsttendenzen aangeven en daarbij vertellen op welke wijze de cliënt zich tegen eventuele moeilijkheden het beste

teweer kan stellen. Bij goede astrologen gaat het er om hun cliënten zichzelf te laten ontdekken via de analyses uit de horoscopen, dat is dus de eigen mogelijkheden, waardoor ze met meer zelfvertrouwen en minder angst de toekomst tegemoet kunnen zien. Tja, je houdt natuurlijk die enkele op sensatie beluste „astroloog" die het wel probeert met konkrete uitspraken en dan soms verrassend raak scoort . . . Inderdaad, dit gebeurt! Niettemin blijft het een uiterst dubieuze zaak en mijn advies is om geen kontakt te zoeken met dat soort astrologen. Ze zijn in staat je de grootste ellende in te jagen. Ik moet er overigens met nadruk op wijzen dat voor serieuze astrologen voorspellen niet het primaire doel is van hun arbeid. Eerste doel van astrologen is: het verband tussen mens en kosmos leren kennen, aan de hand waarvan de mens zichzelf beter zal leren begrijpen, alsook misschien het doel van het leven.
Tot slot een reaktie op de brieven in Humanist van januari 15. Een zeer zinnige reactie is die van Dr. H. Groot,

● vervolg op pag. 6

„Protest"

Op 24 februari hield mevr. Ila Schoutsen een inleiding voor het Humanistisch Verbond afd. Hoogezand-Sappemeer, met als onderwerp: „Vrouwenprotest".

De inleidster stelde dat het woord protest niet alleen gezien moest worden als tegen iets zijn, maar veel meer een streven naar bepaalde veranderingen. De inhoud van deze protesten kunnen verschillend zijn, b.v. protest tegen bepaalde plaatselijke of regionale situaties, het kan een eigen persoonlijke bedoeling hebben, doch er kunnen ook facetten van algemeen belang de aandacht vragen.
Tegen het raam van deze achtergronden kwam daarna de positie van de vrouw aan de orde zowel in gezinsverband als in het cultureel-economisch leven.
Mevr. Schoutsen was van oordeel dat de sfeer en de werkwijze in het gezin een kwestie was van man en vrouw en de eventuele kinderen.
Ook in het totaal der maatschappelijke vraagstukken moest de vrouw in gelijke mate worden betrokken als de man. Dit geldt zowel voor de directe invloed op deze maatschappij, als economisch waarbij de vrouw voor dezelfde funktie dezelfde financiële en morele waardering dient te krijgen als de man.
Hoewel er in de discussie enkele nuance verschillen naar voren kwamen, was men het er wel over eens dat de mens als enkeling weinig greep op de maatschappij heeft. Verder werd nog opgemerkt dat groepsprotesten ook weinig uithaalden omdat velen als het er op aan kwam verstek lieten gaan.
Al met al was het een zeer nuttige avond, want er was alle tijd en gelegenheid de diverse denkbeelden aan elkaar te toetsen.

Jan Bartels in gemeenschapskrant Groningen.

Sterrenkunde

Op **zondag 11 april,** om 10.30 uur spreekt in Eindhoven ir. W. Nijenhuis over „Ontwikkelingen van de laatste tijd in de sterrenkunde".
Plaats: De Jongh-zaal van het Philips' Ontspanningscentrum aan de Mathildelaan in Eindhoven.
Indien er belangstelling bestaat voor een bezoek aan de sterrenwacht in het Stadswandelpark, zal getracht worden op deze morgen een afspraak voor een dergelijk bezoek te maken.

Bijgeloof en ongeloof

De heer Ing. A. J. v. d. Kooy houdt in Gouda een lezing op 22 april over het onderwerp „Geloof, ongeloof en bijgeloof". Aanvang 8.00 uur, Bleulandweg 186, tel: 01820 - 18046.

Familiedag in Bergen

Op zondag 9 mei organiseert de gemeenschap Den Helder een familiedag in het Natuurvriendenhuis in Bergen aan Zee.
Op het programma staan o.a. een bezoek aan het Zee-aquarium en een bos- en duinwandeling.
Kosten ƒ 2,50 p.p. kinderen onder 16 jaar ƒ 1,50. Brood meenemen. Opgave en inlichtingen: 02230 - 27427.

Praten en ontmoeten

„Praat er eens met iemand over, dat helpt", is een verre van nieuw advies. Iedereen heeft in zijn leven wel eens problemen of dingen die hem dusdanig dwars zitten, dat hij graag met een ander zou willen praten zonder direkt een hulpverlener te willen ontmoeten. Lang niet iedereen heeft in zijn direkte omgeving mensen beschikbaar die willen of kunnen luisteren en praten met elkaar. Zó met elkaar omgaan in een groep, dat het mogelijk is elkaar te ontmoeten en met elkaar te praten.
Deze groepen staan onder begeleiding van getrainde medewerkers. In verschillende plaatsen — b.v. Gouda, Alkmaar, Den Haag, Amsterdam, Amstelveen, Arnhem en Leiden — start het Humanistisch Verbond deze groepen, waarover we graag alle informatie voor u toezenden.
Inlichtingen: Praat- en kontaktgroepen Humanistisch Verbond. Stationsweg 28, Leiden, telefoon 071 - 144174.

● vervolg van pag. 5

wis- en sterrekundige, die zegt ook astroloog te zijn. Hij heeft de enig juiste weg gevolgd, door het zelf te gaan doen: horoscopen trekken en interpreteren. De Heer Cool te IJsselstein stelt zich ook positief op, maar geeft een lijst met boeken die de belangstellende leek alleen maar afschrikken, vanwege de ingewikkeldheid, zonder behoorlijke inleiding, meteen een confrontatie met de techniek, enz. Het commentaar van de heer van Terwisga uit Vlieland? Ik verwijs hem naar onderstaande literatuur. Wil men meer weten van astrologie, dan zijn de volgende boeken goede inleidingen tot het onderwerp. a. „Astrologie, de hemelse spiegel", Uitg. De Haan — een prachtig plaatwerk, niet duur, waarin veel achtergronden over de geschiedenis en de plaats die de astrologie daarin heeft ingenomen. b. Verder alleen nog verkrijgbaar in bibliotheken (niet in die van de universiteiten.) „Het astrologisch Argument" van J. A. West en J. G. Toonder. Tot nu toe het enig zinnig geschreven Nederlandse boek dat het onderwerp zowel vanuit de astrologische hoek, als vanuit de wetenschappelijke optiek belicht.
Aan het eind van dit jaar verschijnt mijn eigen boek over dit onderwerp.
Verder ben ik bereid om voor geïnteresseerde afdelingen van het HV lezingen te geven over astrologie, haar techniek, aanwijzingen en bewijzen, en natuurlijk de ethiek.

Rudolf Smit

Hum. Verbond komt op voor gewetensbezwaarden

● vervolg van pag. 3

gebruik van een bepaald wapen of een bepaald gebruik van een wapen is te vatten. En ook worden daarmede alle andere bezwaren, hoe respectabel ook, maar niet onoverkomelijk of niet gericht tegen de kernfunktie van het militaire apparaat, van erkenning buiten gesloten.
Het toetsingsbeleid zou op deze wijze volledig worden gevrijwaard van ingewikkelde onderzoekingen aan de hand van exclusieve kriteria, terwijl gewetensbezwaarden, regering en bevolking droevige ervaringen van niet erkenbare bonafide bezwaren bespaard zouden worden.
5. Met betrekking tot het voorgestelde nieuwe toetsingsbeleid willen we enkele opmerkingen maken.
De vereenvoudigde toetsing achten wij een werkelijke verbetering. Het is zeker verstandig, te streven naar een voldoende indruk omtrent de aard, inhoud en oprechtheid van de bezwaren, in een rechtstreeks kontakt tussen de gewetensbezwaarde en een daartoe aangewezen deskundige in de regio. De deskundigheid zal daarbij vooral moeten neerkomen op de bekwaamheid, de bezwaarde een goed (ontspannen) gespreksklimaat te bieden, hem goed te beluisteren en daarbij vooral door de woorden heen de geestelijk-zedelijke noties van de bezwaarde te verstaan.

Wij zouden in het bijzonder willen waarschuwen tegen een mogelijk te geringe speelruimte, die de gedelegeerde zou kunnen worden gelaten op grond van de regel, dat bij twijfel een bezwaarde alsnog voor de commissie-oude-stijl zal moeten verschijnen. Het zal daarbij van belang zijn voldoende oog te hebben voor in taalgebruik en denken minder geoefende bezwaarden.

Juist deze niet steeds helder te toetsen gevallen zijn nog het beste binnen de nieuwe toetsingsvorm op hun plaats.
Weinig begrip kunnen wij opbrengen voor het verlangen om onder bepaalde omstandigheden weer terug te schakelen naar de oude toetsingsprecedure. Wij kunnen niet volgen, dat bij de vereenvoudigde procedure te tolerant zou worden getoetst. Wij zien deze nieuwe procedure zeker niet als een losse teugel voor betere tijden, maar als een meer verantwoorde, beter af te stemmen vorm van toetsing, die verdient onder alle omstandigheden te worden gehandhaafd.
Wij zouden willen aanbevelen, ten aanzien van geen enkele groep gewetensbezwaarden in eerste instantie meer over te gaan tot de bestaande wijze van toetsing.
6. Tenslotte hebben we er behoefte aan, op te merken, dat het op pagina 12 van de Toelichting aangevoerde argument ter motivering van de langere duur van de vervangende dienst, in onze ogen niet gelukkig is. Het argument namelijk dat deze duur een funktie moet vervullen met het oog op het verkrijgen van voldoende zekerheid, dat de naar voren gebrachte gewetensbezwaren ernstig zijn.
In de eerste plaats ontkracht dit argument de eerder in de Toelichting zo benadrukte zaak van vertrouwen in de verantwoordelijkheid van de gewetensbezwaarde. In de tweede plaats vormen de ernst van de bezwaren en de bereidheid tot het vervullen van langere dienst twee verschillende zaken, waarbij zeker niet zonder meer van een positieve korrelatie tussen beide kan en mag worden uitgegaan.

Memento Mori

Mieke Keessen-van Luyken schrijft in uw blad: „Niet wat de geestelijke verzorger juist acht, maar wat de patiënt juist acht, dient voorop te staan". Dat is me uit het hart gegrepen!
Ik meen, dat daaruit vanzelfsprekend voortvloeit de vrije keuze van de patiënt waar het begeleiding betreft en dat hoeft niet een arts te zijn, omdat begeleiding niet wordt **aangeleerd** maar moet worden **aangevoeld.**
Mijn ervaringen met ongeneeslijk zieken hebben me bovendien geleerd, dat niet allen begeleiding wensen, maar soms een versneld menswaardig einde. De ongeneeslijke zieke is weerloos, deze kwetsbaarheid mag niet gebruikt worden om begeleiding op te dringen. Stervensbegeleiding op initiatief van 'n team mag geen onnatuurlijke toestand worden; laten we de keuze en het initiatief aan de patiënt overlaten en het als een eer beschouwen als we gekozen worden als vertrouwenspersoon.
Natuurlijk sluit het aan**voelen** het aan**leren** niet uit, maar vult het aan. Leren van de ervaring van anderen is zinnig en lezing van het uitstekende boek van Kubler Ross: „Lessen voor levenden" is warm aan te bevelen. Mieke Keessen heeft dat kennelijk ook gedaan (maar niet vermeld).
Het begrip stervensbegeleiding is helaas nog toekomstmuziek, al wordt er incidenteel wel iets gedaan.
Wanneer verpleging thuis onmogelijk is, zou een „besluithuis" wel een gelegenheid kunnen zijn voor een huiselijke opvang van patiënt en zijn vertrouwden, zonder zinloze handelingen en overbodige reglementen, waar men kan leven, zolang dit als zinvol wordt ervaren en kan sterven op de wijze en op de tijd, die de patiënt verkiest.
Helaas, ook dat is nog toekomstmuziek.

K. Sybrandy-Alberda,
Informatiecentrum Vrijwillige Euthanasie,
Zuiderweg 42, Vinkega, Frl.

Humanisme doodt het Humanisme

Onderwerp: Oneens met Gijzelingsnota. Humanist 1 mrt. 1976 onder brieven.
Hoofdbestuur en Birman c.s. gaan van twee tegengestelde standpunten uit:
Het Hoofdbestuur denkt, handelt, vanuit de onbedwingbare kracht van de wil tot leven (Darwin).
Birman daarentegen sluit zich aan bij het christelijke ideologie van het: Heb uw vijanden lief tot in de dood.
Als beide partijen zich hiervan bewust zijn, hoeft men er geen woorden meer aan te verspillen, alleen vraagt men zich af hoeveel geweldlozen in de ure des gevaars zullen standhouden.
Als men het barbarisme (uit humane overwegingen) vrije kans geeft, waar blijft dan het humanisme? (guerrilla, oorlog), lees het opschrift.
Aansluitend op het slot van het artikel geef ik in overweging, dat het Hoofdbestuur niet voortgaat zonder meer nota's de wereld in te sturen, zonder enig getalsmatige kennis omtrent voor en tegenstanders onder de leden omtrent deze resoluties.
Men publicere ze tijdig in Humanist en wachtte de kritiek af, na bespreking in de gemeenschappen.

Middelharnis, P. Hisschemöller.
tel. 01870 - 2113

Schrijf kort

We willen in deze Brieven-rubriek graag zo veel mogelijk mensen aan het woord laten, maar vaak ontbreekt de ruimte. Geef ruimte aan anderen en probeer uw brieven, opmerkingen, mening, zo bondig mogelijk te formuleren. Bij voorkeur niet langer dan een halve kolom (200 woorden).
Brieven die deze grens ver overschrijden, kunnen door de redactie bekort worden.

Astrologie I

Naar aanleiding van de brieven betreffende astrologie in de Humanist, graag een bijdrage voor het vormen van een oordeel des onderscheids. Daartoe geef ik enkele onopgesmukte citaten uit gezaghebbende bronnen:
1. Van Prof. Dr. M. Minnaert in zijn boekje „De sterrekunde en de mensheid", blz. 116: „Ik neem geheel willekeurig een horoskoop van 16 mei 1913, 7. u. 50 Den Haag, geïnterpreteerd door C. Aq. Libra; zo goed mogelijk rubriceer ik de daarin bevatte uitspraken en beproef die op mijzelf toe te passen (terwijl geboortedatum en plaats niets met mij te maken hebben). Ik vind er 16 die opvallend goed kloppen, 3 twijfelachtige, maar die „met goede wil" kunnen uitkomen, 3 die fout zijn. Meestal ook let men veel meer op de overeenstemmingen, en vergeet de talloze vergissingen: de gewone fout van een waarnemer die niet systematisch optekent."
2. De slotzin van het artikel over astrologie in de Encyclopaedia Britannica: „In short, modern Western astrology, though of great interest sociologically and popularly, generally is regarded as devoid of intellectual value."

Utrecht, J. Houtgast, astrofysicus

Astrologie II

Het trefwoord wat de drie artikelen over astrologie in de Humanist 30-23 beheerst is „wetenschap". Hieruit blijkt weer duidelijk de grote waarde door die wetenschapsbeoefenaars aan hun eigen manier van benaderen gehecht. In het laatste stuk wordt zelfs geklaagd dat de wetenschap niet in staat is gebleken een dam op te werpen tegen de opkomst van dit „bijgeloof". Het paste haar beter eens de hand in eigen boezem te steken en eens te bekijken of zij nu werkelijk zo'n grote bijdrage levert aan het welzijn van de mensheid.
De wetenschap zal zich eens werkelijk moeten bezinnen en bekennen dat niet alles rationeel benaderd kan worden. Het is lang niet altijd nodig dat iets exact begrepen of in de computer vastgelegd kan worden om toch voor veel mensen waar te zijn. Op dit gebied kan de westerse mens nog zeer veel leren van de filosofische levensbenadering van de oosterling. Zo dient mijns inziens ook de astrologie benaderd te worden, uitgezonderd uiteraard de damesbladastrologie. Dat is gevaarlijke spielerei waarbij de waarschuwende vinger zeker niet gemist kan worden.
Astrologie heeft volgens mij zeer positieve waarden die niet afgedaan kunnen worden met de dooddoener dat het niet bewezen kan worden op de manier zoals de exactelingen dit wensen. Gevaarlijk is om er **naar** te leven, verstandig is het om er **mee** te leven. Dit laatste dient echter geleerd te worden en moet met nodige eigen wijsheid en beheersing gepaard gaan.

Rozendaal (Gld.), J. D. Wannee.

Astrologie III

Dat Astrologie een wetenschap zou zijn is klinkklare onzin. Er is op onze planeet niet een mens te vinden die iets „weet". Het grootste probleem van de mensheid is, dat ieder mens iets anders hoort en bedoelt met een bepaald woord. Zoals water voor een drenkeling een volkomen andere inhoud heeft dan voor een dorstige.
Door mijn gevoel is astrologie volkomen gericht op de natuur in de meest uitgebreide zin van het woord. Alles heeft een vast patroon en de mensheid als geheel heeft een vaste plaats in dit patroon.
Daar wij niet kunnen begrijpen in welk deel van dit patroon wij passen, is het nuttig dat wij proberen onszelf begrijpelijk te maken voor onze soortgenoten. Hierin kan de zogenaamde astrologie ons goede diensten bewijzen. Er zijn in grove lijnen twaalf mensentypen met karakteristieke eigenschappen. Indien er mensen zijn die astrologie „gebruiken" om voorspellingen te doen, moeten zij wel bedenken dat zij dit zelf hebben op geroepen met hun zucht naar wetenschap voor morgen (Doos van Pandorra). Laat eenieder de dagelijkse of wekelijkse voorspellingen op deze manier naast zich neerleggen als pure onzin en laat een ieder die iets wil weten over astrologie eens in karaktertrekken gaan duiken en uitsluitend dat.

Reeuwijk, E. C. Onstenk-Burgerhout

Humanist

eindredakteur: Jetske Mijs.
Druk: Lumax, Utrecht.
Redaktie-adres: Hum. Verbond, Oudegracht 152, Utrecht. Tel. (030) 31 81 45.

Abonnementsprijs voor niet-leden: *f* 18,— per jaar t.n.v. Humanistische Pers, postgiro 58, Utrecht.

A. Roland Holst: Om de bocht

Zij wisten niet dat zij voor het laatst samen liepen
en dat haar noodlot weldra blindelings toe zou slaan.
Gretig leefden zij dag na dag en nooit versliepen
zij een kans op genot.
Bijgelicht door de maan
gingen zij, vrolijk neuriënd van ver gekomen,
de zoom langs van een doodstil woud waar het onheil
al op de loer lag — maar wat kon hun overkomen,
de speelse zaligen, onwetend van het wel
en wee dat in de verre sterren staat geschreven.
Toen nam het pad een bocht. De schrik sloeg om het hart,
zij dorst geen stap meer doen, zij zag in angst en beven
de vijver waar de laatste stilte hoorbaar wordt.

De prins der dichters schreef dit gedicht in 1972 of 1973 toen hij ver in de 80 jaar oud was. Het is verwonderlijk dat zijn creativiteit onaangetast bleef. Van uitgebluste berusting is bij hem geen sprake.

Uit boven zestig

De Stichting Uit boven zestig, Flevolaan 53 in Naarden stuurde ons haar zomerreisprogramma met o.a. 8 daagse busreizen naar Clacton-on-Sea in Engeland, naar Brugge, naar Eisenborn in Luxemburg en naar Zeddam in Nederland. Inlichtingen op bovenstaand adres.

Margaret Mead en de toekomst

De vermaarde 75-jarige antropologe Margaret Mead heeft samen met de fotograaf Ken Heyman een beeld geschetst van de wijze waarop het fout loopt in de geïndustrialiseerde landen en in de Derde Wereld. In **World Enough: Rethinking the Future** (Little, Brown, maart, à $ 17,50) pleit Mead voor de terugkeer naar een gemeenschappelijke humaniteit, voordat de technologie alles wegvaagt. Het boek bevat 180 foto's, overal op de wereld (behalve in China) gemaakt.

(uit de Volkskrant)

Radio & TV

Radio (iedere zondag Hilversum I van 9.30-10.00 uur)
4 april: Aktualiteiten en muziek vanuit Humanistisch oogpunt.
Vanmorgen o.a. aandacht voor de boekenweek.
11 april: „De kerk zegt me niks meer". Een programma over levensbeschouwing en jongeren na het verlaten van de kerk.
Samenstelling: Rina Spigt en Piet Brinkman.
18 april: Aktualiteiten en muziek vanuit Humanistisch oogpunt.
25 april: Omgaan met patiënten; hoe gezond is onze houding tegenover zieken? Reportage van Piet Brinkman en Rina Spigt.

TV
11 april, Nederland I, 22.35 uur:
„Vooruitzien is ook een beetje terugzien". Gesprek met Theo Polet over 30 jaar georganiseerd humanisme.
25 april, Ned. I, 22.45 uur:
„Hoop doet leven". Thoenes praat met Pim Elfferich over utopisch denken.

Agressie bij kleuters

De „Stichting Vredesopbouw" te Utrecht, die zich toelegt op vredeswerk heeft een bijzonder nummer van haar gelijknamige maandblad samengesteld, dat helemaal gewijd is aan de agressie in de kleuterwereld. Het blad bevat ruim een dozijn korte artikeltjes, waarin ook aandacht besteed wordt aan oorlogsspeelgoed, voorleesboekjes, het pak voor de broek, kleuters in het verkeer, geweld op de televisie en het kinderspel.
De weinig zwaarwichtige artikeltjes zijn aardig geïllustreeerd. Het blad bevat een stukje dat aan de kleuter voorgelezen kan worden en hij wordt bij het onderwerp agressie ook nog betrokken door een zogenaamde ont-dek-plaat waar wat mee te doen valt. Veel boeken worden genoemd.
De redaktie vindt dat je over agressie in de wereld van de kleuter niet zo erg hoeft in te zitten. Agressie kun je als kleuter of als ouder het best maar realistisch tegemoet treden in de wetenschap dat dit verschijnsel — in welke vorm dan ook — bij je zal blijven, ook al word je honderd.
Het nummer over „Agressie in de kleuterwereld" kost *f* 2,50 + *f* 0,90 verzendkosten en is te bestellen bij de Stichting Vredesopbouw, Parkstraat 9, Utrecht. Postgiro 55 21 20.

Dalend dodental

De zich voortzettende daling van het aantal verkeersslachtoffers in ons land gedurende de afgelopen jaren geeft Veilig Verkeer Nederland reden tot optimisme. De vermindering van het aantal doden en gewonden met resp. 186 en 6.372 in 1975 ten opzichte van 1974 wordt gezien als een verheugende bevestiging van een ontwikkeling, die zich overigens ook in veel andere Europese landen aftekent.
Welke factoren tot deze daling hebben bijgedragen, is niet te zeggen.
Wel valt te denken aan de sinds 6 februari 1974 geldende snelheidsbeperkingen, de op 1 november 1974 van kracht geworden nieuwe alcoholwetgeving, de helmdraagplicht voor bromfietsers per 1 februari 1975 en de op 1 juni van dat jaar ingegane draagplicht van autogordels.
In 1974, dat begon met een — overigens kortstondige — benzinedistributie, kwamen op de weg 2.546 mensen om het leven, een daling met liefst 546.
(uit Mens en Verkeer,
informatie Veilig Verkeer Nederl.).

Poëziekrant

Eind februari is een nieuw tweemaandelijks poëzietijdschrift, „Poëziekrant" uitgekomen. Het is een uitgave voor Nederland en België. In het begin zal het tijdschrift 4 pagina's bevatten, met gedichten van jongeren, korte interviews, portretten van vergeten dichters, informatie over poëzie, foto's en afbeeldingen. Belangstellenden kunnen kontakt opnemen met de Poëziekrant, Tibergien Willy, Stropstraat 181, 9000 GENT, België.

De dood komt soms te laat

Een brochure van de Stichting Vrijwillige Euthanasie.
Bevat o.m. een voorstel voor de tekst van een euthanasie-verklaring met varianten, aansluitende op verschillende categorieën van wensen. Deze teksten zijn, evenals het gehele boekje, bedoeld als oproep tot discussie.
Omvang 64 blz., prijs *f* 7,—, bij afname van 20 stuks en meer *f* 5,—
Verkrijgbaar bij
Uitgeversmaatschappij De Tijdstroom bv Lochem
postbus 14, telefoon (05730) 36 51 en bij de boekhandel.

Zomerweken Woodbrookers

De Arbeidersgemeenschap der Woodbrookers organiseert weer enkele interessante zomerweken en voorjaarsweekenden, waarvan we enkele willen noemen:
Joh. Seb. Bach tussen piëtisme en verlichting op 10 en 11 april o.l.v. dr. A. van Biemen.
Ondernemingsraad-Raad van Overleg op 1 en 2 mei. Vragen over medezeggenschap over en controle van de ondernemingsaktiviteit door werknemers. Leiding A. Kranendonk en R. Mattern.
Muziekweek, 2 tot 11 juli. Plaats en funktie van de muziek en vorming van ensembles, een koor en een orkest. Spoedige aanmelding gewenst.
Filosofen van de derde wereld, 24-31 juli o.a. over moreel en politiek engagement.
Als richtlijn o.a. het boek van Hans Achterhuis: Filosofen van de derde wereld (Ambo).
Ouder worden, wat doe je ermee? 31 juli tot 6 aug. Alleen voor boven 60-jarigen.

Inlichtingen over de cursussen bij A. G. der Woodbrookers, postbus 73, Bentveld. Tel.: 023 - 244450.
De kosten van de weekenden omstreeks *f* 40,—, van de zomerweken ongeveer *f* 90,—, van de muziekweek *f* 264,—, studenten *f* 209. Reductie is mogelijk.

Humanist

31-8
Tweewekelijkse uitgave van
het Humanistisch Verbond
Postbus 114, Utrecht
Tel. (030) 31 81 45
15 april 1976

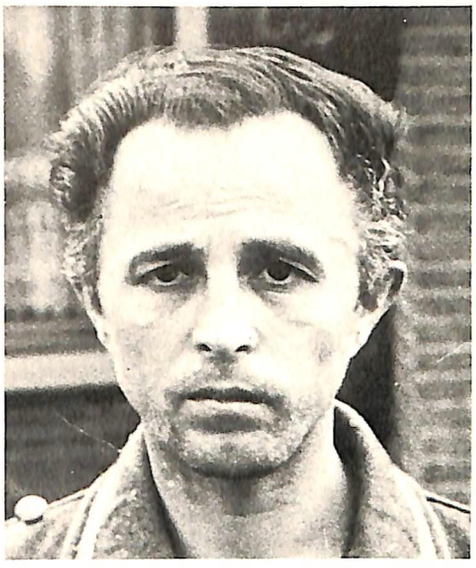

Kotälla

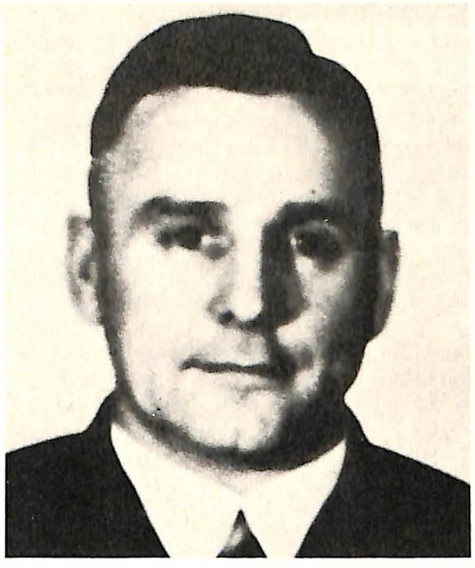

Fischer

Aus der Fünten

Straffen

De verklaring uit 1972 waar het persbericht (zie kader hieronder) op doelt, luidt als volgt:

Vrijlating van de drie oorlogsmisdadigers die in Breda verblijven roept bij humanisten verschillende reakties op.
Er is in het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond overeenstemming over de stelling dat strafuitvoering een redelijke zin moet hebben en dat straf vermeden of afgebroken moet worden indien degene op wie de straf gericht is lichamelijk en geestelijk niet als een normaal funktionerend wezen kan worden beschouwd, of indien met straf geen feitelijk doel meer wordt beoogd.

Er bestaat in het hoofdbestuur ook eenstemmigheid over het feit dat er, voor wat de drie oorlogsmisdadigers hebben gedaan, binnen ons rechtssysteem feitelijk geen middel bestaat om in een bestraffing het belang van de drie betrokkenen, dat van de maatschappij en in het bijzonder dat van de ergst getroffenen zodanig te verzoenen dat het rechtsgevoel wordt bevredigd.

De gevangenschap van de drie van Breda wordt door humanisten echter vrijwel onverdeeld principiëel als een **vreemd element** in onze rechtssfeer ondervonden.

Een deel van het hoofdbestuur wil dat vreemde element nietemin blijven verdragen en de isolatie handhaven, om redenen van ontzag voor het leed van onvergelijkelijke aard en omvang, dat door de drie van Breda werd veroorzaakt; een ander deel van het hoofdbestuur wenst over zijn emotionele bezwaren heen te stappen en de vrijlating te steunen op grond van overwegingen die voortvloeien uit de voorkeur voor een konsekwente rechtstoepassing.

Slijtage van gevoelens eerder dan rationele diskussie zal hier misschien eenmaal eensgezindheid teweeg brengen.

Juist door kennelijk nog onoverbrugbaar tegengestelde meningen van voor- en tegenstanders in deze kwestie dringt het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond er bij de Nederlandse regering op aan pas tot vrijlating van de drie van Breda over te gaan indien gebleken is dat hiervoor een ruime meerderheid bij de volksvertegenwoordiging bestaat. Het hoofdbestuur is namelijk van oordeel dat in deze bijzondere aangelegenheid meer dan gewoonlijk groot gewicht moet worden toegekend aan de diepe emotionele bezwaren van hen die wellicht in getal langzamerhand een minderheid gaan vormen, maar wier betrokkenheid bij wat voor onze gemeenschap in de laatste wereldoorlog op het spel stond, ons verplicht tot uiterste behoedzaamheid.

De drie van Breda

Het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond betreurt het, dat de Raad van Kerken in Nederland de discussie over de Drie van Breda weer heeft geopend. Ten onrechte is daarbij de suggestie gewekt als zou met het Verbond overleg zijn gepleegd.
Het hoofdbestuur heeft geen aanleiding af te wijken van zijn eerdere opvatting die in 1972 is bekendgemaakt. Het hoofdbestuur is als destijds niet eenstemmig in zijn mening omtrent het gratiëren van de Drie van Breda.
Een belangrijke meerderheid van het hoofdbestuur is evenwel van mening, dat het leed van de overlevenden te groot is om vrijlating van de drie oorlogsmisdadigers te ondersteunen.

(Persbericht Hum. Verbond)